

Коммунальное хозяйство городов

дов XX ст. и может рассматриваться как раздел общей математической теории управления организационными и социально-экономическими системами.

1. Бурков В.Н., Новиков Д.А. Как управлять проектами. – М.: Синтег, 1997. – 188 с.
2. Управление проектами. Зарубежный опыт / Под. ред. В.Д.Шапиро. – СПб.: «ДваТри», 1993. – 443 с.
3. Управление проектами / Общ. ред. В.Д.Шапиро. – СПб.: «ДваТри», 1996. – 610 с.
4. Управление проектами / Под ред. И.И.Мазура, В.Д.Шапиро. – М.: Высш. школа, 2001. – 875 с.

Получено 21.05.2008

УДК 338.2

Г.Г.ФЕСЕНКО, канд. філос. наук

Харківська національна академія міського господарства

МУНІЦИПАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Аналізуються практики місцевих органів самоврядування щодо реалізації гендерної політики України. Підкреслюється, що складовою демократичної трансформації українського суспільства є досягнення гендерного паритету.

Встановлення рівності між чоловіками та жінками є умовою забезпечення стабільного розвитку суспільства. Гендерна рівність передбачає однаковий статус для чоловіків і жінок, однакові умови для реалізації своїх громадянських прав та однаковий потенціал для того, щоб зробити свій внесок у національний, політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток, а також рівні права на користування результатами цього розвитку. У багатьох країнах світу останні десятиріччя XX ст. були періодом суттєвих зрушень у вирівнюванні прав і можливостей чоловіків та жінок, особливо у доступі до економічних, політичних та освітніх ресурсів.

Західна Європа накопичила значний досвід у вирішенні гендерних проблем (розглядаються як складова зрілої ринкової економіки, розвинутого громадянського суспільства). Україна лише на початку шляху гармонізації гендерних стосунків. З 1 січня 2006 р. набув чинності Закон України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків”, його ефективне впровадження у життя залежить від встановлення надійного зворотного зв'язку публічної влади та місцевої громади.

З часу проголошення незалежності Україна проводить політику децентралізації та залучення громадян до управління з метою підви-

щення ефективності місцевого самоврядування. Закони України – «Про органи самоорганізації населення», «Про місцеве самоврядування» зближують інтереси та бачення громадян та держави у досягненні гендерної рівності шляхом спільних зусиль. Проте, як свідчить досвід та результати досліджень науковців, досягнення у цій сфері на сьогоднішній день залишаються незадовільними.

Актуальним стає пошук ефективних муніципальних стратегій, що вдало поєднують місцеві ініціативи із державною підтримкою. Аналіз існуючої практики управління в Україні свідчить, що принцип гендерної рівності недостатньо врахований сучасною управлінською стратегією розвитку міст. Міська влада змушена працювати в умовах трансформації управлінської моделі, тому ще відсутні вивірені методики ефективного впровадження принципу гендерної рівності [6, с.7].

Метою даного дослідження є аналіз існуючих муніципальних практик, спрямованих на реалізацію державної гендерної політики. Саме тому завдання автора полягає у тому, щоб наблизити важливий напрямок соціогуманітарних досліджень до сучасних проблем муніципального управління.

У теоретичному просторі гендерології існує чимало літератури, присвяченої гендерній проблематиці, перш за все в її культурологічному, філософському, психологічному, правовому аспектах. В перспективі протиставлення статі/гендер відмінності між чоловіками і жінками розглядаються не як „сутнісні” статеві ідентичності, а як суспільно нав’язані культурно-специфічні гендерні ролі. Політичний дискурс терміну гендерна політика в якості пріоритету демократичних перетворень потребує уточнення, його зміст може бути різним, в залежності від ідеологічних цілей, які переслідують суб’єкти цієї політики. Зміст терміну „гендерна політика” трансформувався від „політики щодо жінок” до „політики рівності статей” [5, с.56-57].

Гендер як категорія аналізу виник у другій половині XX ст. з появою фемінізму, який часто називають „другою хвилею” (щоб відрізнити його від руху за рівність виборчих прав на початку століття, а також від постструктуралістських різновидів фемінізму) [1, с.107]. Спроба гендерного фемінізму змістити усталені поняття і жіночої, і чоловічої ідентичності давала підстави вимагати суспільних та політичних змін. З фемінізмом пов’язаний заклик надати жінкам рівні права та можливості, посилаючись на те, що існує універсальна людська природа, в якій чоловіки й жінки беруть однакову участь, з огляду на їхню „сутнісну” подібність.

Виявлення співвідношення понять «політика в інтересах жінок»

та «політика рівності статей» є важливим для розуміння динаміки політичних та правових процесів, а також для формування концептуальних положень та організаційно-правового забезпечення сучасної тендерної політики в Україні. Принцип тендерної рівності розглядається сьогодні світовим співтовариством в першу чергу як політичне питання, яке вимагає значного розширення сфери застосування – не тільки в інтересах жінок, а й в інтересах чоловіків і всього суспільства в цілому. В більшості розвинених країн мова все частіше йде не просто про рівність можливостей, що теоретично забезпечується конституціями й законодавствами демократичних країн, а про рівність результатів та шляхи втручання держави, суспільства й політичних партій задля досягнення цього.

Так, відбуваються зміни й у філософії бюджетної політики – на зміну фіскальному консерватизму (посилення контролю за інфляцією та державним боргом, скорочення державних видатків, обмеження прямого оподаткування) набуває авторитету „нова теорія зростання”, що підкреслює взаємозв’язок зростання та рівності [2, с.41]. Ця теорія стверджує, що довгострокові стратегічні інвестиції в освіту, охорону здоров’я, інфраструктуру та доступ до ринків допоможуть стимулювати реакцію приватного сектору.

Серед механізмів, що виправляють гендерну асиметрію, обговорюється звільнення основних товарів (переважно споживачами їх є жінки) від ПДВ або через безкоштовне надання послуг, таких, як шкільна освіта, охорона материнства. У процесі розробки методики гендерного бюджету у Великобританії активну участь приймала жіноча громадська організація Womens Budget Group, яка проаналізувала вплив розміру податку на ПДВ з точки зору становища жінок у бідних сім’ях. У результаті з’ясувалося, що непрямі форми оподаткування споживчих товарів складають близько 30% податкових надходжень у держбюджет. Враховуючи, що розпорядження повсякденних видатків домогосподарств покладені переважно на жінок, цій організації вдалося вплинути на уряд і анулювати деякі форми непрямих податків [2, с.48].

Водночас в Україні питання реалізації формування державної гендерної політики, підвищення її ефективності знаходяться на початку свого осмислення. Практика перших п’ятнадцяти років незалежності держави була спрямована на захист жінок. Жінка в Україні ще не має рівних прав із чоловіками ні в політичному, ні в суспільному житті. Гендерні стосунки у сфері економічної активності характеризуються тим, що загалом Україна успадкувала від СРСР систему професійної

сегрегації (асиметрії) та систему гендерної нерівності на ринку праці. Свідченням цього є численні данні статистичних та соціологічних досліджень стосовно нерівномірного розподілу чоловіків і жінок за галузями й сферами діяльності, позиціями в професійній ієрархії, співвідношення середньої заробітної платні, подвійної зайнятості у сфері найманої праці та неоплачуваної домашньої праці, можливостей для приватного підприємництва, імовірності втратити роботу тощо.

«Традиційні» форми впровадження тендерної політики спрямовані на вирішення певних візуалізованих проблем, таких, наприклад, як насильство стосовно жінок, недостатня презентація жінок в органах влади вищих рівнів, різниця в оплаті праці між чоловіками та жінками тощо. «Традиційність» форм здійснення політики полягає у тому, що для вирішення або наближення до поставлених цілей використовуються вже існуючі заходи – проведення навчальних семінарів для фахівців, тренінгів з жіночого лідерства, прийняття законів з попередження насильства тощо.

Українське жіноцтво має не лише серйозні економічні, соціальні, а й культурні проблеми. Аналіз результатів загальнонаціональних опитувань свідчить про домінування у масовій свідомості українців низки гендерних стереотипів, що відповідають патріархальній ідеології й практиці повсякденного життя [3, с.43]. Це стосується уявлень про ролі й призначення чоловіків і жінок у суспільстві, можливості одержання роботи та здійснення кар'єри, участі в політичній діяльності тощо. Відсутність в Україні фемінізму як поширеного світогляду, альтернативної теорії культури та соціального руху, як не дивно, супроводжується численними проявами феміністичної фобії, викривленого та вульгарного уявлення про феміністок і фемінізм як явище виключно західної культури й тому неприйнятне для українського суспільства. Феміністична фобія є поширеною не лише серед пересічних громадян, але й, нажаль, в управлінському та академічному науково-освітньому середовищі. Разом з тим фемінізм в Україні як інтелектуальна теорія набуває свого розвитку [4, 7].

Тож в українській громаді, яка йде шляхом демократії, ідеї гендерної рівності мають знайти своє місце заходи, що сприяють дотриманню неупередженого ставлення до особи незалежно від статі, конкретні проекти, спрямовані на вирішення основних проблем жінок. Соціальні проекти, на наш погляд, стануть важливою складовою життєдіяльності громади, якщо будуть орієнтовані на жінок не як об'єктів, а суб'єктів муніципальної політики, на забезпечення жінок засобами самоорганізації та саморозвитку власного та родинного життя.

Оскільки особливістю історичного розвитку України є урбанізація (згідно із статистичними даними майже 70% населення держави мешкає у містах, п'ять з яких – міста-мільйонери), особливо актуальною є інтеграція гендерних проблем у політику міст України. Маленькі міста чи мільйонні мегаполіси, точніше, їхні громади, мають розв'язувати проблеми гендерної збалансованості соціального розвитку. Сучасний розвиток муніципальних утворень в Україні вимагає інтеграції гендерного підходу у систему управління, що передбачає ідентифікацію впливу політики або конкретних програм на становище жінок і чоловіків (результати мають бути однаковими для чоловіків та жінок).

Пошук відповідної методології реалізації муніципальних проєктів, має здійснюватися у напрямку врахування реального досвіду чоловіків та жінок, а також аналізу наслідків впровадження рішень у їх повсякденне життя. Для досягнення гендерної рівності важливим є забезпечення рівної участі чоловіків і жінок як суб'єктів економічних, соціальних і політичних процесів. Рівна участь не стосується питання кількості. Вона передбачає рівні права жінок для забезпечення своїх потреб та інтересів, а також свого бачення розвитку громади, формування рішень, що можуть змінити її життя. Погляди, потреби та інтереси жінок мають формувати програму розвитку поруч з поглядами чоловіків, така програма розвитку підтримує поступ до більш рівних стосунків між жінками і чоловіками.

Схеми поведінки й особливостей мислення жінок, їхня суспільна активність можуть висвітлити важливі аспекти цілого суспільства. Можна побачити деякі подібностей ролей, які вони відіграють у суспільстві. Феміністська письменниця Реті Чайлд Дюр проголосила у 1910 р.: «Місце жінки – Дім... Але він складається не тільки з 4-х стін індивідуального роману. Дім – це суспільство. Місто з громадянами – це сім'я... Погано залишати Дім і Сім'ю без Матері [Цит.: 8, с.38]. Жінка має посідати вагоме місце в сім'ї та суспільстві, яке розглядається як велика Родина-Дім, а не бути «ув'язненою у власній домівці». Питання, що традиційно цікавлять жінок, – турбота про здоров'я дітей, навчання, суспільний добробут тощо.

Сутність руху до гендерного паритету полягає у процесі перерозподілу влади між чоловіками і жінками. Жінки переважно відчужені від управління, вони займають нижчі посади в сфері управління з нижчими рівнями заробітної плати, меншою відповідальністю та нижчими кваліфікаційними вимогами. Вони практично відсутні у структурах місцевої влади на рівні прийняття рішень.

Суспільство має сприйняти як аксіому той факт, що жінки – ак-

тивний суб'єкт громадянського суспільства та державотворення, а не лише об'єкт державного захисту. Саме це повинно стати вихідною позицією у формування державної політики та впровадженні політики стосовно жінок.

Акумулювати інтелектуальний, творчий потенціал жіночих громад можна за рахунок використання прогресивних демократичних методик колективної роботи, що вивірені провідними країнами світу. В громадянському суспільстві місцева влада делегує частину повноважень громадським організаціям, дає їм можливість впливати на політику міст. Тому мають ініціюватися проекти, спрямовані на розвиток „горизонтальних” зв'язків, гармонізацію міського управління. Від гендерного партнерства виграє суспільство в цілому, бо партнери (суб'єкти соціальної діяльності) відстоюють не лише свої, а й спільні інтереси і потреби громади.

Неурядові жіночі організації відіграють особливу роль у створенні соціального, економічного, політичного та культурного клімату на основі рівності між жінками та чоловіками. Важлива роль належить жіночим організаціям в країнах перехідного періоду, країнах, де жіноче представництво у процесі прийняття рішень за останнє десятиліття значно зменшилося.

Проблема утвердження рівності статей розглядається здебільшого через специфічні потреби жінок, рідко враховується чоловічий фактор. У такому випадку варто говорити про два різні стратегічні напрямки гендерної політики, які орієнтуються на досягнення спільної мети, тобто забезпечення рівності статей, які повинні доповнювати одна одну. Концептуальні засади комплексного підходу до тендерних проблем, сформульовані у документах Ради Європи, наголошують на поєднанні традиційних принципів підтримки жінок, які не втратили своєї актуальності, з інноваційними, спрямованими на інтеграцію принципу гендерної рівності у соціально-економічні, культурні ініціативи громади.

Включення гендерних аспектів у різні сфери розвитку може забезпечити ефективне досягнення інших соціальних та економічних цілей. Урахування гендерної перспективи в соціально-економічних програмах розвитку громади перш за все вимагає формування відповідної бюджетної політики, оскільки повільний рух у напрямку встановлення гендерної рівності обумовлений існуючим розривом між розробленою демократичною політикою та бюджетним фінансуванням державою заходів. Нація, в цілому, і громада, зокрема, отримує збитки через неспроможність врахування гендерного впливу на державні витрати та прибутки.

Існують спеціальні інструменти для проведення гендерно чутливого аналізу бюджету, у тому числі гендерний аналіз розподілу державних видатків, податків; тендерний аналіз впливу бюджету на використання часу; гендерно специфічні економічні стратегії та гендерно чутливі проекти. Методика гендерної експертизи бюджетної політики передбачає виявлення явних чи прихованих гендерних аспектів у тих чи інших галузях та програмах, виявлення пов'язаного з цим розподілу ресурсів та оцінка того, чи буде діюча політика або розподіл ресурсів зберігати або викорінювати нерівність між чоловіками та жінками. Наприклад, якщо жінок в управлінській сфері менше, ніж чоловіків, то можна припустити, що збільшення державних дотацій на освіту дорослих буде сприяти гендерному вирівнюванню. Гендерні параметри мають бути включені до таких структурних елементів місцевого бюджету, як комунальна сфера, освіта, охорона здоров'я, місцеве самоврядування.

Гендерний аналіз бюджетної політики дозволяє правильно ідентифікувати розриви у розподілі ресурсів громади. Це не бюджет, який окремо формується для чоловіків та жінок, його завдання – переосмислити пріоритети соціальної політики і направити відповідні ресурси у точній відповідності з реальними потребами людей. Таким чином, політика гендерної рівності має розглядатися як інтегральна частина всіх муніципальних програм і проектів.

Муніципальні ініціативи мають бути спрямовані не лише на кількісне вирівнювання представників обох гендерів в соціальних системах управління, а на створення умов для найбільш повного проектування гендерних якостей кожного. Формування гендерно орієнтованої моделі муніципального управління необхідно:

- забезпечити підтримку жіночих проектів, спрямованих на вирівнювання громадських прав жінок поряд з чоловіками;
- зменшити гендерну нерівність у можливості користуватися ресурсами та здійснювати контроль за ними;
- створити стартові умови для якісно нового етапу консолідації в забезпеченні партнерства з чоловіками на всіх рівнях влади і управління.

Вищезазначені сформульовані завдання не складають усього комплексу проблем, що виникають у процесі нинішніх пошуків оптимізації соціального розвитку громад, але, безперечно, є вагомими в цьому процесі. Лише за таких умов буде втілена в життя ідея громадянського суспільства.

1. Гендер // Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч.Вінквіста та В.Тейлора. – К., 2003. – С.107-108.
2. Гендерна економіка // Інформаційний збірник за проектом „Розробка та лобювання прийняття гендерних бюджетів – реалізація демократичної державної політики”. – Харків, 2003. – С.42-50.
3. Грицак Н. Підходи і методи державного управління у сфері гендерної політики // Управління сучасним містом. – 2004. – №7-9. – С.131-139.
4. Карпенко К.І. Природа і жінка: Перспективи екофемінізму в Україні. – Харків, 2005. – 135 с.
5. Левченко К.Б. Національний механізм формування та впровадження гендерної політики в Україні: історико-правовий огляд. – Харків, 2003. – 217 с.
6. Напрями національної політики участі громадян у місцевому сталому розвитку. ПРООН / Муніципальна програма врядування та сталого розвитку. – К., 2007.
7. Тарнавський М. Фемінізм, модернізм і українське жіноцтво // Гендерна перспектива / Упоряд. В.Агєєва. – К.: Факт, 2004. – С.204-218.
8. Шевченко Н.В. Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні // Український історичний журнал. – 2001. – № 2. – С.26 – 39.

Отримано 17.05.2008

УДК 330.101

С.І.ШТЕФАН

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ І УПРАВЛІННЯ

Розглядається необхідність удосконалення господарського механізму і управління на державному і місцевому рівнях для досягнення економічного зростання, реалізації намірених потреб суспільства.

Найактуальнішою проблемою державної економічної політики є її здатність забезпечувати умови стабільного економічного розвитку. Найважливіша складова економічного розвитку – економічне зростання. Тому метою інтенсифікації регуляторних зусиль є максимізація обсягів національного виробництва. Це єдиний шлях для підвищення рівня споживання матеріальних благ і задоволення постійно зростаючих людських потреб при обмежених економічних ресурсах. Вирішення цієї проблеми є настільки важливим, що її без перебільшення можна визначити як фундаментальну.

Підтвердженням тому свідчить той факт, що вивченню цієї проблеми присвячені праці сучасних українських вчених – Ю.Каракай, С.Мельник, Р.Мудрак, Р.Пустовійт, П.Пушкаренко, А.Чухно [1-6] та ін.

Дослідники проблеми завжди приділяють значну увагу механізму